Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı
Yıl: 13, Bahar 2015, Sayı: 18, ss. 249-270, **100. Yıl**

İtilaf Kuvvetleri'nin Gelibolu Yarımadası'na Çıkarma Harekâtı (25 Nisan 1915)

Figen ATABEY*

Öz

Çanakkale Boğazı'nı denizden geçemeyen İtilâf Devletleri, 25 Nisan 1915 tarihinden 9 Ocak 1916 tarihine kadar sürecek olan Gelibolu Yarımadası üzerinden ortak bir çıkarma (amfibi) harekâtı ve müteakiben bir kara harekâtı ile harbin hedefini ele geçirmeye çalışmış, ancak bunda da başarılı olamamışlardır. 18 Mart 1915 deniz taarruzunun başarısızlığı üzerine Çanakkale Boğazı seferinin akıbeti için 22 Mart 1915'te yapılan toplantıda kara ve deniz kuvvetleri yetkilileri, Çanakkale Boğazı'nı zorlamak için tamamen bir deniz harekâtı yerine kara ve deniz kuvvetlerinin ortak bir işbirliği yapması konusunda anlaşmaya varmışlardır. 29'ncu İngiliz Tümeni'nin Ege'ye ulaşmamış olması, olası askeri harekâtın Nisan ayı sonlarına kadar gecikmesine ve bütün birliklerin Mısır'da toplanmasında etkili bir faktör olmuştur. 25 Nisan 1915'te güneş doğmadan birliklerin gemilerden indirilmeye başlanması ile altı farklı kumsal kullanılarak, akşama kadar 29.000 kişi karaya çıkarılmıştır. Avustralya ve Yeni Zelanda Kolorduları (ANZAK) Kabatepe'nin yarım mil kuzeyinde, 29.Tümen ve Kraliyet Deniz Tümeni'nin bir birliği Seddülbahir civarında beş farklı yerde karaya çıkarılmıştır. 3.000 kişilik Fransız Tümeni ile bir birlik de Kumkale'de karaya çıkarılmıştır. Beş kumsala yapılan çıkarmada Türk topçularının açmış olduğu şiddetli ateşe rağmen birlikler karaya çıkabilmişler, ancak ilerleyememişlerdir. Arıburnu ("Z" Kumsalı)'na yapılan çıkarmada ise ANZAK birlikleri Türk askerinin direnişi ve yoğun topçu ateşi ile karşılaşmışlar ve ilerleyememişlerdir. Sonuçta İtilâf Devletleri'nin İstanbul'u ele geçirme planı başarısızlıkla sonuçlanmış, denizde ve karada yenilgi kaçınılmaz olmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Çanakkale Kara Muharebeleri, Çıkarma Harekâtı, Gelibolu Yarımadası, Osmanlı Devleti, İtilaf Devletleri, Çanakkale Boğazı*

* Yrd. Doç. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, f.atabeg@hotmail.com

The Ampihibious Operation of the Allies Forces to the Gallipoli Peninsula (25th April 1915)

Abstract

Having failed in penetrating the Çanakkale Strait, the Entente Powers attempted to reach their target through Gelibolu with an joint amphibious operation followed by a land operation between 25 April 1915 and 9 January 1916. After the failure of the naval attack of 18th March 1915, for the future of the Dardanelles Campaign, on the 22nd March it was decided by the naval and military authorities to change the purely naval attack into a combined operation. The absence of the 29th Division was the determining factor in the decision to delay the military attack to the end of the April and repack all the trops at Alexandria. The disembarkation of the army commenced before sunrise on 25th, using six different beaches and by nightfall about 29.000 were landed. Australian and New Zealand Corps (ANZAC) North Gaba Tepe, the 29th division and one battalion Royal Marines at five different landings near Cape Helles, and 3.000 of the French Division with one battalion at Kum Kali. On five beaches, the troops was landed though vigorously opposed by a Turkish troops. On the sixth beach (Arıburnu), North of Gaba Tepe the Australian and New Zealand (ANZAC) corps, were strongly conter-attacked and subjected to a heavy fire of Turkish troops, the ANZAC troops could not advance across the peninsula. As a result the Allies failed to realize their dreams about İstanbul and therefore the defeat was inevitable in both the sea and land.

Keywords: *Çanakkale Land Battles, Amphibious Operation, Gallipoli Peninsula, The Ottoman State, The Allies, Çanakkale Strait (Dardanelles)*

Giriş

Çanakkale Boğazı'na deniz taarruzları sürerken, 5 Mart 1915'ten itibaren olası bir kara harekâtı için de hazırlıklara başlanmıştır. O döneme kadar İtilaf Devletleri'nin temel görüşü, kara birliklerinin desteğine başvurulmadan boğazın sadece deniz gücüyle zorlanıp, Marmara'ya geçilmesi ana fikrine dayanmıştır. Bu esnada bir askerî harekâtın imkânlarını inceleyerek, kendisine rapor vermek üzere dönemin Savaş Bakanı Lord Kitchener, Mısır'da bulunan Avustralya Kolordusu Komutanı Korgeneral Birdwood'u Çanakkale'ye göndermiştir. Lord Kitchener tarafından durumu incelemekle görevlendirilmiş bulunan General Birdwood, 5 Mart 1915'te Lord Kitchener'e gönderdiği raporunda; "*Donanmanın tek başına boğazdan geçemeyeceğine inandığını, kuvvetli bir ordunun karadan donanmayı desteklemesi gerektiğini*," bildirmiştir.[1]Bu rapor, Kitchener'in bütün tereddütlerini gidermiş ve 10 Mart'ta

1 The National Archives (Londra), ADM I /111/8052

29'ncu İngiliz Tümeni'nin Çanakkale'ye gönderileceğini açıklamıştır. Ayrıca Fransızların da bir Tümen göndereceğini açıklamıştır. Bu suretle Mısır'da bulunan ANZAK Tümenleri ile birlikte 75 bin kişilik bir kolordunun bu işe tahsis edileceği belirtilmiştir. Bütün bu hazırlıklara rağmen Savaş Bakanı Lord Kitchener, hâlâ geniş ve kapsamlı bir çıkarmaya sıcak bakmamıştır. Londra'daki Savaş Konseyi de Boğaz'ın yalnız deniz kuvveti ile zorlanarak geçilebileceği görüşünde olduğundan İtilaf Kuvvetleri, 18 Mart 1915 deniz harekâtını başlatmaktan kendilerini alıkoyamamışlardır.

12 Mart 1915'te Akdeniz Seferî Kuvvetler Başkomutanlığına atanan General Hamilton, Gelibolu Yarımadası'nın kıyılarını yapılması muhtemel bir çıkarma bakımından incelemekle görevlendirilmiştir. General Hamilton ve kurmay heyeti, Gelibolu Yarımadası'nı ilk kez 18 Mart'ta görüp, Çanakkale Boğazı'na bir deniz savaşının ortasında girdiklerinden harekâtın başarıyla tamamlanması için askerî bir müdahalenin gerekeceği düşüncesini taşımışlardır.[2] Savaşın öğleden sonraki bölümünü Çanakkale Boğazı'nın içinden izleyen ve Inflexible ve Goliath zırhlılarının yarı batar durumda boğazdan çıktıklarını gören General Hamilton, Çanakkale Boğazı'nın gemilerle zorla geçilebileceği kanısında olmadığını, 19 Mart 1915 akşamı Londra'daki Savaş Bakanlığı'na bir telgrafla bildirmiştir.[3]

18 Mart 1915 başarısızlığı üzerine Çanakkale Boğazı seferinin akıbeti için 22 Mart 1915'te Çanakkale açıklarında beklemekte olan Queen Elizabeth muharebe gemisinde bir toplantı yapılmış ve bu toplantıya Amiral de Robeck, General Ian Hamilton, Amiral Weymss, General Birdwood, General Braitwaite ve Albay Pollen katılmışlardır. Toplantıya katılanlar Çanakkale Boğazı'nı zorlamak için kara ve deniz kuvvetlerinin işbirliği yapması konusunda anlaşmaya varmışlardır.[4] Bu karardan sonra İngiliz Kara Kuvvetleri yetkilileri de "*Kara harekâtı veya amfibi harekâtı hakkında denizciler bize soru soruncaya kadar sustuk ve sadece filoyla Çanakkale Boğazı'nı zorlayıp geçeriz iddialarını terk ettikleri ana kadar bekledik. Nitekim ağır bir darbe yedikten sonra bize de söz hakkı verdiler"*, açıklamasını yaparak, baştan beri kara harekâtının gerekliliğine olan inançlarını dile getirmişlerdir".[5] Londra'da bulunan, 18 Mart 1915 Çanakkale deniz harekâtının baş mimarı olan Deniz Bakanı Winston Churchill ise hâlâ "Queen Elizabeth" zırhlısı ve ona refakat edecek filonun, Türklerin mukavemetini bir anda çökertme gücüne sahip olduğu düşüncesini taşımıştır. Deniz Bakanı Churchill'in 18 Mart yenilgisiyle kırılan İngiliz donanmasının prestijini kurtarmak için Çanakkale Boğazı'nı yine yalnız donanma ile açma teşebbüsünde devam

2 Nigel Steel- Peter Hart, *Gelibolu, Yenilginin Destanı*, (çev. Mehmet Harmancı), Sabah Kitapçılık, İstanbul, 1996, s. 21.

3 Winston Churchill, *The World Crisis, 1911-1914*, vol. II, Thorton Butterworth Limited, London, 1927, s. 10.

4 A. Thomazi, *Çanakkale Deniz Savaşı* (çev. Hüseyin Işık), Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, Ankara, 1997, s. 41.

5 Ian Hamilton, *Gelibolu Günlüğü*, (çev. O.Özdeş), Hürriyet Gazetesi Yayını, İstanbul, 1972, s. 38.

eden ısrarlarına rağmen İngiliz Hükümeti, General Hamilton'un teklif ve fikirlerine katılarak, geniş çaplı bir çıkarma operasyonuna (amfibi harekât) karar vermiştir. Böylelikle, asıl muharebeyi kara kuvvetleri üzerine almış, donanmaya da yardımcı rol verilmiştir.[6]

Kara Harekâtı Öncesi İtilaf Devletleri'nin Çıkarma Hazırlıkları

Çanakkale Boğazı'nın yalnız donanma ile geçilemeyeceğini hesaplayan İtilaf Devletleri, geniş çapta bir çıkarma hareketine karar vermişlerdir. Ancak 29'uncu İngiliz Tümeni henüz Ege'ye ulaşmadığından Akdeniz Seferî Kuvvetleri Başkomutanı Orgeneral Ian Hamilton, Sefer Kuvveti'nin en erken tarih olarak Nisan ayı ortalarında harekâta hazır olabileceğini bildirmiştir.[7] Hamilton'un bu görüşünde Savaş Bakanı Lord Kitchener'in asker sayısı 75 bin kadar olan tüm birlikler bir yerde toplanana kadar hiçbir harekâta başlanmayacağına dair verdiği talimatı etkili olmuştur. 17 Mart 1915'te 29'uncu İngiliz Tümeninin ilk grubu İngiltere'den ayrılmış ve 29 Mart'ta Fransız Amiral d'Amadé komutasındaki Fransız Tümeni'nin ulaştığı tarihte Mısır'a gelmiştir. Bu iki birlik ile Avustralya ve Yeni Zelandalıların bir tugayı dışındaki birlikler henüz Ege'ye ulaşmamışlardır. General Hamilton tarafından yapılacak geniş çaplı bir harekât için Mondros'taki Limni Üssü'nün uygun bir üs olmadığı ve kısa sürede değiştirilmesi gerektiği bildirilmiştir. Bu iş için Mondros'taki liman uygun olmadığından Mısır Birlikleri'nin Komutanı Korgeneral John Maxwell, reorganizasyon üssü olarak Mısır'ı önermiş ve bu öneri 25 Mart'ta kabul edilmiştir. Bu suretle, Tümgeneral A. Paris komutasındaki Kraliyet Deniz Tümeni, General d'Amadé komutasındaki Fransız Sefer Kuvveti (Corps Expéditionnaire d'Orient) ve Tuğamiral Hunter-Weston komutasındaki 29.Tümen, Mısır'ın İskenderiye Limanı'na yöneltilmiştir.[8] Birliklerin hareketinden önce General Hamilton ile kurmay heyeti birliklere gerekli düzenin aldırılmasının denetimi için 24 Mart 1915'te Mısır'a hareket etmiştir.[9]

Bu esnada yaşanılan diğer bir sorun da Kara ordusuna ait lojistik unsurların, İngiltere'de gemilere yüklenirken belirli bir planın yapılmadığı, yüklemenin rastgele gerçekleştiğinin tespiti olmuştur. Bundan dolayı General Hamilton, General Braithworth'un önerisiyle gemilere rastgele bindirilmiş askerlerin ve bütün ağırlıkların önce Mısır'ın İskenderiye Limanı'ndan götürülüp karaya çıkarılmasına, orada uygun düzenlemeler yapıldıktan sonra yeniden gemilere yüklenerek geri getirilmesini talep etmiştir. Birliklerin ve malzemenin yeniden gemilere bindirilme ve yüklenmesi

6 Figen Atabey, *Çanakkale Muharebelerinin Deniz Cephesi,* TTK Basımevi, Ankara, 2014, s. 196.

7 Churchill, a.g.e., vol. II, s. 238.

8 The National Archives, ADM I/116/ 3491 (Londra'daki Savaş Dairesi'nin 28 Mayıs 1915 tarihli raporu).

9 Julian S Corbett, *Harekât-ı Bahriyye*, c. I-II, (çev. Ali Rıza Seyfi), c. II, Bahriye Matbaası, İstanbul, 1926, s. 120.

işlemi 4 Nisan'da başlamış, sonraki 15 gün boyunca birbiri ardına gemiler, Mısır'dan Ege'ye doğru yola çıkmışlardır. Genel Karargâh, Mondros'a 10 Nisan'da ulaşmış ve Mısır'ın İskenderiye Limanı'ndan son İngiliz Tümeni, 16 Nisan'da gemilere bindirilmiştir. Aynı tarihte Fransız Tümeni'nin ilk taşıt gemisi buradan ayrılmıştır. Bu kapsamda 4-19 Nisan 1915 tarihleri arasında toplam on beş gün içerisinde 77 taşıt gemisi İskenderiye'den Çanakkale önlerine kuvvet taşımıştır. Personel dışında 16.000'den fazla hayvan ve 3104 araba da nakledilmiştir.[10]

İtilaf Devletleri'nin Gelibolu Yarımadası'na Çıkarma Harekâtı Planı

İngiliz kurmayları, Gelibolu Yarımadası'na gerçekleştirilecek çıkarma yerlerini iyi tespit etmişler ve bunları harflerle işaretlemişlerdir. Bu suretle Seddülbahir'de yarımadanın güneybatısındaki beş kumsala çıkarma yapılması planlanmış ve bu kumsallar S, V, W, X ve Y harfleri ile adlandırılmıştır.[11] Bunlar doğudan batıya doğru; Morto Koyu (İngilizlerin kullandığı isimle S Kumsalı), Ertuğrul Koyu (V Kumsalı), Teke Koyu (W Kumsalı), İkizler Koyu (X Kumsalı), Zığındere Sahili (Y Kumsalı) olarak belirlenmiştir. Yine bu noktalardan karaya çıkarılacak olan askerlerin birleşerek, ilk günkü hedefleri olan Alçıtepe'yi ele geçirdikten sonra Kilitbahir üzerine yürümesi planlanmıştır.[12] Gelibolu Yarımadası'nın güneyinde saptanan bu beş çıkış noktasına ilk aşamada 4.900 kişinin çıkartılması tasarlanmıştır. Bu kuvvetlerin, ikinci aşamada karaya çıkarılacak River Clyde'de bulunan 2100 kişiyle ve 2. yedek bölümdeki 1200 kişiden fazla bir kuvvetle derhal takviye edilmesi öngörülmüştür.[13] Kabatepe'nin hemen kuzeyinde bulunan Arıburnu'na "Z" plajı adı verilmiş ve buraya çıkarılacak olan Avustralya-Yeni Zelanda Kolordusu (ANZAK)'nun güneyden yapılacak esas harekâta katkısının direkt olması ve buraya çıkarılan kuvvetlerin bölgeye hâkim konumundaki tepeleri ele geçirip, Saros Bölgesi'ndeki Türk birliklerinin Güney Cephesi'ne yardıma gelmelerini engellemeleri planlanmıştır.[14] Boğaz'ın Anadolu yakasında bulunan Kumkale'ye çıkarılacak Fransız Kuvveti'nin ise esas harekâta dolaylı olarak yardımda bulunması; bu kapsamda Kumkale mıntıkasına yerleşerek, bölgede bulunan 5. Ordu'ya bağlı 15. Kolordu'nun Rumeli tarafına geçmesini engellemesi öngörülmüştür.

Bu görüş ve bilgiler doğrultusunda General Hamilton ve Kurmay Heyeti "Arcadian" adlı karargâh gemisi ile Mısır'dan 10 Nisan 1915'te Mondros'a ulaştığında

10 C.F. Aspinall-Oglander, *Büyük Harbin Tarihi Çanakkale, Gelibolu Askerî Harekâtı,* (haz. Metin Martı), c. I, Arma Yayınları, İstanbul, 2005, s. 148-151.

11 Ellis Ashmed Barlett, *Çanakkale Harekât-ı Bahriyyesi'ne Dair İfşaat,* (çev. Rahmi), Matbaa-ı Âmire, İstanbul, 1331; *Çanakkale Gerçeği,* (çev. Rahmi), Yeditepe Yayını, İstanbul, 2005, s. 30.

12 Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi (Çanakkale Vuruşmaları ve Onların Tepki Ve Sonuçları),*c. III/ks. 2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1955, s. 281.

13 *Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi,* (Çanakkale Cephesi Harekâtı), c.V,1.Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1993, s. 251.

14 Barlett, a.g.e., s. 31.

General Hamilton, Queen Elizabeth zırhlısında General Braitwaite, Amiral de Robeck, Amiral Wemyss ve Komodor Roger Keyes ile birlikte yapılan üç saatlik toplantının sonunda General Hamilton'un temel planı kabul edilmiş ve Hamilton kara harekâtının ana hedefini şöyle özetlemiştir: [15] *"Şimdiye kadar baskın ve hızlı hareket etmek fırsatı kaybedildi. Şimdi tüm araçlarımızı toplamış bulunuyoruz. Cesaretle ilerlemeliyiz. Artık yarım tedbirler yok, denemeler yok, doğruca Yarımada'ya gitmeli ve aynı anda iki ayağımızla oraya sıçramalıyız."*

General Hamilton tarafından ilk hedefin Çanakkale Boğazı'na hâkim olan Kilitbahir olması planlanmıştır. Plajlar çok dar olduğundan askerleri ve donatımı aynı anda karaya çıkarabilmek için onları iki gruba ayırmak zorunda kalınmıştır. Asıl kuvvetin (Prensip olarak 29. İngiliz Tümeni ve Fransız Tümeni) Hacı İlyas (Mehmetçik) Burnu'ndan ve Seddülbahir kıyılarından hareket ederek, hemen Alçıtepe'yi zapt etmesi ve oradan Kilitbahir'e taarruz etmesi öngörülmüştür. Aynı anda Avustralya ve Yeni Zelanda Kolordusu'nun Kabatepe'nin kuzeyinde karaya çıkması, yarımadanın sırtını ele geçirmesi planlanmıştır.

Fransız birlikleri ise Kumkale'ye çıkarak, Anadolu Yakası'ndaki kuvvetlerin karşı yakaya geçmelerini önlemek, buradaki bataryaların dikkat ve ateşini kendi üzerine çekmek üzere mümkün olduğu kadar ilerlemek ve bir de Beşige Körfezi'nde bir kısım deniz kuvvetiyle çıkarma gösterisinde bulunmakla görevlendirilmişlerdir. Fransız birlikleri bu görevini yaptıktan sonra Seddülbahir Cephesi'ne alınacağından Kumkale'ye bir piyade alayı ile 7,5 cm.lik bir bataryanın tahsisi yeterli görülmüştür.

Son olarak Saros Körfezi'nde Bolayır sahillerine yapılan gösteri harekâtı mahiyetindeki çıkarmanın da esas harekâta dolaylı yardımda bulunması düşünülmüştür. Saros bölgesinde bulunan iki Türk Tümeni (5. ve 7.Tümen)'nin güneye kaydırılmaması için nakliye ve savaş gemilerinin bir gün boyunca çıkarma yapacakmış gibi hareket edip, Türk birliklerini oyalaması planlanmıştır. [16] Kısaca söz konusu plan; Kara Ordusu'nun mayın tarayıcıların çalışmasına engel olan Türk bataryalarının üzerinde bulundukları yarımadanın tepelerini işgal ederek, donanmanın Boğaz'da yapacağı harekâta yardımcı olması amacını taşımıştır. Bu tepeler, Boğaz'ın her iki kıyısına hâkim olduklarından onların ele geçirilmesi ile donanmanın Boğaz'ı geçişinin sağlanmış olacağı değerlendirilmiştir.[17]

İtilaf Donanması Komutanı Amiral de Robeck planı onaylamış, donanmanın çıkarma birliklerine gerekli tüm araçları sağlayacağını, çıkarmadan önce Türk savunma tesislerini bombalayacağını ve birlikler ilerlerken ateşe devam ederek, harekâtı

15 Thomazi, a.g.e., s. 51.

16 Hamiton, a.g.e., s. 69-72.

17 A. Goutard, "Denizaşırı Seferler ve Çıkarmalar-Çanakkale Seferi", (çev.Ahmet Onur), *Askerî Tarih Bülteni*,S. 9, (Şubat 1980), s. 58.

destekleyeceğini bildirmiştir.[18] Doğal olarak bu planın birtakım uygulama güçlükleri de bulunmuştur. Gelen kuvvetin büyük kısmını kıyıya ilk dalgada çıkaracak kadar çıkarma gemisi bulunmadığından, bu görev için nakliye gemilerinin kullanılması da uygun olmadığından küçük savaş gemilerinin kullanılması zorunlu olmuştur. Çıkarmanın baskın tesiri yapabilmesi için gece karanlığından faydalanılmasının gerektiği üzerinde durulmuş, ancak denizciler bilmedikleri bir kıyıya gece yanaşmanın zorluklarını ileri sürmüşlerdir. Bu düşünceler karşısında Kabatepe'ye gün doğmadan, Seddülbahir'e ise şafakla çıkmaya karar verilerek, taarruz için Nisan ayının ortaları planlanmıştır.[19]

İtilaf Ordusu hazırlıklarını tamamlarken, İtilaf Donanması da bir çıkarmada gerekli olabilecek tedbirleri alma gayreti içinde bulunmuştur. Bu tedbirler arasında mayın arama tarama filotillasının düzenlenmesi, büyüklü küçüklü çıkarma araçlarının hazırlanması, çıkarma yerleri için iskele gibi yardımcı araçların sağlanması, taşıt gemileri için korunmuş demirleme yerlerinin saptanması ve özellikle ihtiyaçların başında gelen içme suyu için sarnıç, tulum ve duba gibi araç ve kapların hazırlanması bulunmuştur. Yine Kara Harekâtına hazırlık kapsamında Limni Adası'nın Mondros Limanı, İmroz (Gökçeada) ve Bozcaada'da ikinci derecede üsler kurulmuştur. Mondros'tan hareket ettikten sonra Fransızlar Bozcaada'yı, İngilizler İmroz'u ikmal üssü olarak kullanmaya başlamışlardır.[20] Çıkarmadan 48 saat önce donanmanın çıkarma birliklerini yüklemiş olarak Gelibolu açıklarındaki savaş bölgelerine hareket etmesi öngörülmüştür. Sahilden 1-2 mil açıkta erlerin, mavnalara ve küçük teknelere aktarılarak, bunların da dörtlü gruplar hâlinde motorlarla sahile kadar çekilmesi planlanmıştır. Yine birliklerin 200'er atımlık cephaneleri, tüfekleri, siper kazma aletleri ve üç günlük yiyeceklerinden başka yanlarına hiçbir şey almamaları da emredilmiştir.[21]

Çıkarma Harekâtı Öncesi İtilaf Devletleri'nin Ordu ve Donanma Gücü

1915 Nisan ayı itibariyle General Hamilton'un emrindeki kara ordusunda Tümgeneral A. Paris komutasında 10.800 kişiden oluşan İngiliz Deniz Piyade Tümeni, General Hunter Weston komutasında 17.000 kişiden oluşan 29. İngiliz Tümeni, Korgeneral Birdwood komutasında 25.700 kişiden meydana gelen iki tümenli ANZAK (Avustralya ve Yeni Zelanda) Kolordusu'nda üç tugaydan oluşan Avustralya Tümeni bulunmuştur. General d'Amadé komutasında 16.700 kişiden meydana gelen Fransız

18 Thomazi, a.g.e., s. 51.

19 Atabey, a.g.e., s. 200-201

20 Selahattin Çetiner, *Çanakkale Savaşı Üzerine Bir İnceleme*, Harp Akademileri Komutanlığı Yayını, İstanbul, 1999, s. 67.

21 Fikret Günesen, *Çanakkale Savaşları,* Kastaş Yayınları, İstanbul, 1986, s. 107.

Doğu Sefer Kuvveti, General Masnou komutasında iki tugaylı bir tümenden teşkil edilmiştir. Ayrıca Mısır'da bulunan 4 taburlu 8.000 kişilik bir Hint Tugayı da yedek olarak tutulmuştur. Bu kuvvetleri 16.481 hayvanı, 140 topu, sayısız tüfeği ve diğer ağırlıklarıyla birlikte taşımak için 84 taşıt gemisi görevlendirilmiştir. Ayrıca donanma envanterinde bulunan bu taşıt gemilerinin 12'si deniz tugayına, 15'i 29.Tümen'e, 35'i ANZAK'lara, 22'si Fransızlara tahsis edilmiştir. Gemilerin tümü Limni Adası'nın Mondros Limanı'nda toplanmıştır.[22] Bunların yanı sıra çelik ve tahta mavnalar, gelişigüzel yapılmış sallar, Fransa'dan, İngiltere'den getirilen veya farklı yerlerden satın alınan römorkörler gibi önemli sayıda çıkarma aracı toplanmıştır.

Bu amaçla "River Clyde" adındaki gemide askerlerin kolayca gemiden çıkması için birtakım değişiklikler yapılmıştır. Öncelikle geminin yan kısımlarında daha önceden çeşitli delikler açılarak, buralara iniş merdivenleri uydurulmuştur. Gemi, aynı zamanda yüzer köprü görevi yapacak sallar taşımıştır. Geminin gövdesinin Asya Kıyısı'ndan yapılacak top ateşlerine karşı personeli korumada ve karaya oturtularak çıkarmayı sağlamakta kullanılması planlanmıştır.[23] Geminin baş tarafına ise kum torbalarıyla iyi korunmuş olan ağır makineli tüfek bölüğü yerleştirilmiştir. İtilaf Kuvvetleri tarafından Seddülbahir'de Ertuğrul Koyunda kullanılan River Clyde kömür gemisinden başka 25 Nisan 1915 çıkarmalarında hususî bir çıkarma aracı kullanılmamıştır. Bu çıkarmalarda, daha çok savaş ve nakliye gemilerinin filikalarından istifade edilmiştir. 18 Mart 1915 deniz taarruzundan 25 Nisan'da ordunun karaya çıkması arasında geçen beş hafta içinde donanmaya katılan yeni gemilerle İtilaf Donanması 18 muharebe gemisi, 12 kruvazör, 29 muhrip (5'i Fransız), 12 denizaltı (4'ü Fransız), 5 torpidobot, bir balon gemisi, Ark Royal adında bir uçak ana gemisi, 42 uçak, 36 yardımcı ve mayın arama tarama gemisi, 84 nakliye gemisi, 2 hastane gemisi, 10 hasta nakliye gemisi, 10 iskele vasıtası ile 222 çıkarma vasıtasından teşkil edilmiştir.[24] Yardımcı gemilerle mayın ve tarama gemileri dışında, bu donanmadaki savaş gemisi toplamı 59'u bulmuştur. İtilaf Donanması, bu harekât için çıkarma yerlerinde görev almak üzere yedi filotillaya ayrılmıştır.[25] İtilaf Donanması, 18 Mart 1915'te ol-

22 Aspinall- Oglander, a.g.e.,C. I, s. 163.

23 Thomazi, a.g.e., s. 57.

24 Tevfik Bıyıklıoğlu, *Çanakkale Muharebeleri'ne Dair Konferans,* Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1950, s. 21.

25 Birinci Filotilla; Tümamiral Wemyss komutasında sancak gemisi Euryalus zırhlı kruvazörü olmak üzere, Swiftsure, Albion, Lord Nelson, Implacable, Vengeance, Prens George, Goliath ve Cornwallis muharebe gemileri ile Minerva, Talbot ve Dublin kruvazörleri ve altı mayın arama tarama gemisinden teşkil edilmiştir. Bu filotilla çıkarmada Seddülbahir Bölgesi'nde görevlendirilmiştir.
İkinci Filotilla; Tuğamiral Thursby komutasında sancak gemisi Queen Elizabeth muharebe gemisi olmak üzere, London, Prince of Wales, Triumph, Majestik muharebe gemileri ile Bacchante kruvazörü, Monica denizaltı ana gemisi, Ark Royal uçak ana gemisi, Monica balon gemisi, sekiz muhrip ve dört balıkçı gemisinden teşkil edilmiştir. Bu filotilla çıkarmada Kabatepe Bölgesi'nde görevlendirilmiştir.
Üçüncü Filotilla; Canopus muharebe gemisi ile Dartmouth ve Doris kruvazörleri, iki muhrip, iki balıkçı gemisi ve taşıt gemilerinden teşkil edilmiştir. Bu filotilla, Saros Körfezi'nde çıkarma gösterisi ile görevlendirilmiştir.
Dördüncü Filotilla; Saphire ve Amethyst kruvazörleri ile 12 arama tarama gemisinden teşkil edilmiş-

duğundan kat kat kuvvetli olmasına rağmen, bundan sonra gerçekleşecek olan kara harekâtında hep ikinci derecede rol almıştır.[26]

Gelibolu Yarımadası'na Çıkarma Harekâtının Başlaması

İtilaf Devletleri'nin çıkarma için bütün hazırlıkları 19 Nisan 1915'de tamamlanmış, ancak çıkarma harekâtı havanın elverişli olmaması sebebiyle birkaç gün ertelenmiştir. 23 Nisan'da hava düzelmiş ve çıkarmanın 25 Nisan'da yapılmasına karar verilmiştir. 24/25 Nisan gecesi hazırlanan çıkarma planı faaliyete geçirilerek, donanmanın etkili topçu ateşi yardımı ile daha önceden belirlenen noktalara çıkarma harekâtına başlanmıştır.[27] 25 Nisan 1915 günü iki yüz kadar savaş ve taşıt gemisinin yardımıyla yaklaşık 80.000 kişiden oluşan Akdeniz Seferî Kuvveti'nden İngilizlerin çıkarması yarımadanın güney ucunda Seddülbahir bölgesine, ANZAK'ların çıkarması Kabatepe'nin kuzeyinde Arıburnu bölgesine gerçekleşirken, Fransız askerleri de Kumkale dolaylarında çıkarma harekâtına başlamışlardır.[28]

a. Seddülbahir Çıkarması

Akdeniz Seferî Kuvvetler Komutanı General Hamilton, Gelibolu Yarımadası'nın güneyinde taktik açıdan bir kilit nokta oluşturan Alçıtepe'yi ele geçirmek amacıyla çıkarma yeri olarak Seddülbahir bölgesini seçmiştir. General Hamilton, Alçıtepe'den sonra Kilitbahir platosunu da ele geçirerek, Boğaz'daki Türk topçusunu arkadan vurmayı hedeflemiştir. Bu amaç için bölgeye üç piyade tümeni ile bir Hint tugayı ayrılmıştır. 29. İngiliz Piyade Tümeni karaya çıktıktan sonra 1. İngiliz Kraliyet Tümeni'nin takip etmesi planlanmıştır. İngilizler için tam bir başarısızlıkla sonuçlanan Gelibolu yarımadasının güneyinde yapılan çıkarma Tümamiral R. B. Wemyss komutasında

tir. Bu filotilla, çıkarmada birinci filotillayı desteklemekle görevlendirilmiştir.
Beşinci Filotilla; Agamemnon muharebe gemisi ile 10 muhrip, 3 Fransız mayın arama tarama gemisi ve ağ layterinden teşkil edilmiştir. Beşinci Filotilla, çıkarmada, çıkarma kuvvetlerinin ikmali için bölgede mayın tarama ve kara ordularının ikmalini sağlamakla görevlendirilmiştir.
Altıncı Filotilla; Fransız Tuğamiral Guépratte komutasında sancak gemisi Jauréguiberry zırhlısı olmak üzere Henry IV, Charlamagne muharebe gemileri ile Latouche, Freville, Jean d'Arc zırhlı kruvazörleri, Savoia yardımcı kruvazörü, Askold Rus kruvazörü, 7 muhrip ve 5 torpidobottan teşkil edilmiştir. Bu filotilla, Kumkale'de çıkarma ve Beşige'de gösteri hareketinde bulunan Fransız Kuvvetleri'ni korumakla görevlendirilmiştir.
Yedinci Filotilla; Dört muhrip ile silahlı Triad yatından teşkil edilmiştir. Bu filotilla, İzmir Körfezi'ni abluka ile görevlendirilmiştir. *Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi,* (Deniz Harekâtı), c.VIII, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1976, s. 199-200; Thomazi, a.g.e., s. 57.

26 James Robert Rhodes, *Gelibolu Harekâtı*,(çev. Haluk Saltıkgil), Belge Yayınları, İstanbul, 1965, s. 120.

27 H.W.Wilson, "The Difficulties of the Dardanelles Campaign, The Great Adventure," *The War Illustrated***,** 24 July 1915, s. 529-30.

28 *The National Archives;* ADM I/116/3491 (Telegram from V.A.Carden, Eastern Mediaterranean, Tenedos, to Admirality. April 26, 1915, 8 A.M.) Tel Nu.432.

yürütülmüştür.[29] İngilizler, çıkarmayı düzenledikleri haritada bölgelere numara vererek, çıkarma yerlerini harflerle tespit etmişlerdir. Bu bölgeye yapılan çıkarma beş farklı yerden gerçekleştirilmiş ve her çıkarmanın şartları farklı olmuştur. Esas darbenin vurulacağı ve çıkarmanın ağırlık merkezi olması planlanan Seddülbahir'de Y Kumsalı (Zığındere), X Kumsalı (İkiz Koyu), W Kumsalı (Teke Koyu), V Kumsalı (Ertuğrul Koyu) ve S Kumsalı (Morto Koyu) olmak üzere beş ayrı noktadan çıkarma yapılmıştır. Çıkarma harekâtı aşağıda verildiği şekilde gerçekleştirilmiştir.[30]

• **Y Kumsalı (Zığındere)'na Yapılan Çıkarma**

İngilizler, Arıburnu'nun 10 mil güneyindeki Zığındere sahiline Türk birliklerinin ulaşım yollarını keserek, İtilaf Kuvvetleri'nin Seddülbahir bölgesindeki ilerlemelerine yardım etmek amacıyla Dublin, Saphir ve Amethyst kruvazörleri tarafından Goliath zırhlısının himayesinde güneşin doğması ile iki tabur ile bir bölük kadar kuvvet çıkarmışlardır.[31] Türk savunmasının en zayıf bulunduğu yerlerden biri olan bu bölgede İtilaf Güçleri'nin çıkarması başarılı olmuş, öğleye kadar bir engelle karşılaşılmadan 2.000 kişilik bir kuvvet karaya çıkarılmıştır. Başlangıçta önemli bir engel ile karşılaşılmadıysa da geceleyin Türk birlikleri tarafından gerçekleştirilen taarruzlar neticesinde kumsaldaki harekâttan vazgeçilmiş; birlikler, 26 Nisan 1915 sabahı tekrar gemilere alınmışlardır.[32]

• **X Kumsalı (İkiz Koyu)'na Yapılan Çıkarma**

İkiz Koyu'na çıkarma, Seddülbahir'in güney kıyıları bölgesini savunan birlikleri kuşatmak amacıyla yapılmıştır. O dönemde Çanakkale'de görevli bulunan İngiliz savaş muhabiri Ashmett Barlett'e göre en başarılı çıkarma harekâtı, Teke Burnu'nun 1 mil kuzeyindeki "X Kumsalı"na gerçekleştirilmiştir.[33] Implacable zırhlısı ve Amethyst kruvazörü tarafından korunan iki tabura yakın çıkarma kuvveti, filikalar ile "X

29 25 Nisan 1915 günü Seddülbahir'e yapılan amfibi harekâtında görev alan savaş gemileri şunlardır: (The National Archives, ADM I/116/ 3491 (Amiral de Robeck'in 27 Nisan tarihli Raporu).

Zırhlı Gemiler	**Kruvazörler**
Swiftsure	Euryalus
Implacable	Minerva
Cornwallis	Dublin
Albion	Talyot
Vengeance	Darmouth
Lord Nelson	Amethyst
Prince George	
Goliath	

30 Atabey, a.g.e., s. 216

31 Barlett, a.g.e., s. 129.

32 Genelkurmay ATASE Arşivi, Klasör No: 121 Dosya No: 572, Fihrist No: 001-003.

33 Barlett, a.g.e., s. 86.

Kumsalı"na çıkarılmışlardır. Buralardaki Türk savunma kuvvetleri savaş gemilerinin top atışı ile uzaklaştırıldığından çıkarmada büyük bir zorluk yaşanmamış, 26 Nisan 1915 gecesi saat 01.00'da "X Kumsalı" ele geçirilmiştir. [34]

• W Kumsalı (Teke Koyu)'na Yapılan Çıkarma

25 Nisan 1915 sabahı günün ilk ışıkları ile beraber başlayan 45 dakikalık şiddetli donanma ateşinden sonra Teke Koyu ile Mehmetçik Burnu (Hellas) arasındaki "W Kumsalı" adı verilen sığlığa gönderilen 29.İngiliz Tümeni'nin bir taburu, Euryalus gemisinin himayesinde 40 kadar küçük sandal ile kıyıya yaklaşmıştır. Ancak bu kuvvetler, şiddetli bir topçu ateşi ile karşılandıklarından karaya çıkmayı başaramamışlardır. Swiftsure ve Albion gemilerinin ateşleri ile kıyı tarandığı hâlde ilk çıkan birlikler yine bir başarı elde edememişlerdir. [35] İngiliz kaynaklarında da bu kumsal civarındaki üç Türk birliğinin Euryalus gemisi ile yola çıkan 950 subay ve erden 500'ünden fazlasının ölü ve yaralı olarak kaybına sebep olduğu belirtilmiştir.[36] Buna rağmen kurtulabilenler zor da olsa ilerleme çabası göstererek, kıyıda tutunmayı başarabilmişlerdir.

• V Kumsalı (Ertuğrul Koyu)'na Yapılan Çıkarma

25 Nisan 1915 sabahı saat 06.00'da İngiliz birlikleri Seddülbahir bölgesinde Mehmetçik Burnu'nun batısındaki Ertuğrul Koyu (V Kumsalı)'na pek çok uğraş vererek çıkabilmişlerdir. İngiliz belgelerinde de ele geçirilmesi en zor olan kumsalın "V Kumsalı" olduğu belirtilmiştir.[37] İngilizler bu kıyıda iki buçuk bölüklük bir kuvveti Ertuğrul Koyu'na, yarım bölük kadar bir kuvveti de Seddülbahir iskelesine ayırmışlardır. Albion ve Cornwallis zırhlılarının himayesinde bu kuvvetleri taşıyan beş filika grubu kıyıya yaklaştığı sırada saat 06.30'da Türk birliklerinin çok şiddetli ateşi ile karşılaşmışlardır.[38] Bu ateş karşısında filikalarda bulunan erlerin büyük bir kısmı kendilerini akıntıya bırakarak, boğulmuşlardır. Daha sonra çıkarmanın güçlüğü ve filikaların

34 The National Archives, ADM I/116/ 3491, (Amiral de Robeck'in 27 Nisan tarihli Raporu); Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, a.g.e., C.VIII, s. 209.

35 Steve Newman, *Gallipoli Then&Now*, Battle of Britain International Limited, London, 2000, s. 39.

36 Rhodes, a.g.e., s. 165.

37 The National Archives, ADM /I/116/ 3491, (Amiral de Robeck'in 27 Nisan tarihli Raporu).

38 Sabit, "Çanakkale Harbi'nde İngiliz Sevk ve İdaresi", *Askerî Mecmua*, S.86, İstanbul, Eylül 1932, s. 330; 25 Nisan'da bir buçuk bölükten ibaret Türk kuvveti kendisinden kat kat üstün İngiliz kuvvetlerine karşı Ertuğrul Koyu'nda sağladığı savunma gücüyle çıkarmayı etkisiz hâle getirmiştir. Ertuğrul Koyu'ndaki kahramanlardan birisi de Ezineli Yahya Çavuş'tur. Ezineli Yahya Çavuş, Çanakkale Cephesi'nde 9'uncu Tümen 26'ncı Alay 3'üncü Tabur 10'uncu Bölük ikmal eri olarak beş manga (45) askerin başında 25 Nisan 1915'te Ertuğrul Koyu (V Kumsalı) savunmasında büyük bir kahramanlık örneği göstermiştir. Ezineli Yahya Çavuş, birliği ile birlikte 25 Nisan sabahınına erken saatlerinde bir saate yakın süren müttefik gemilerinin donanma ateşine dayanarak çıkarma araçlarının kıyıya yanaşmasını sabırla beklemiş, tam çıkarma başlarken de 200 metreden eski piyade tüfekleri ile akşama kadar tam 14 saat kendi birliğinden 8-10 kat büyük olan iki İngiliz bölüğüne adım attırmamıştır (Cemalettin Yılmaz, *Seddülbahir Kahramanları*, Çağlayan A.Ş. Yayını, İzmir, 1980, s. 64).

azlığı dolayısıyla âdeta "Truva Atı" efsanesinden esinlenilerek, çıkarma maksadına göre değiştirilen önüne rampa, yanlarına açılıp toplanabilen iskeleler ve çıkış pencereleri yapılan Albay Edward Unwin komutasındaki River Clyde isimli eski bir kömür gemisi karaya oturtulmuştur. Önüne makineli tüfekler yerleştirilen bu özel çıkarma aracına iki piyade taburu ve bir istihkâm bölüğü olmak üzere 2.100 asker bindirilmiştir. Ancak Türkler açısından büyük bir şans eseri olarak, bu gemi planlanan yere yanaşmamıştır. Gemi, bir kum yığınağına kıyıdan uzakta karaya oturduğundan köprü kurularak, teknelerle asker kıyıya taşınmak zorunda kalınmıştır. River Clyde, savaş gemilerinin topları tarafından büyük ölçüde korunduğu hâlde askeri karaya çıkarabilmek için saatlerce uğraşılmış ve pek çok kayıp verilmiştir. Gemi ile kıyı arasındaki köprünün gece onarılmasından sonra gemide kalan birlikler gizlice karaya çıkarılmıştır.[39]

• S Kumsalı (Morto Koyu)'na Yapılan Çıkarma

Eskihisarlık ve Morto Koyu'nun arasındaki bu kıyıya, Cornwallis, Vengeance ve Lord Nelson gemilerinin şiddetli top ateşiyle saat 07.30'dan itibaren üç İngiliz bölüğü kadar bir kuvvet karaya çıkmayı başardıysa da Türk topçu ateşinin etkisi altında kalarak pek bir ilerleme hareketi gösterememişlerdir.[40]

b. Kumkale Çıkarması

Kumkale'ye yapılan amfibi harekât, bir şaşırtmacayla Türk kuvvetlerini yanıltarak hem dikkat ve faaliyetlerini harekâtın ağırlık noktası olan Gelibolu yakasından bu tarafa çekmek, hem de Anadolu'dan karşıya asker ve silah sevkine engel olmak amacıyla gerçekleştirilmiştir.[41] İngiliz kuvvetleri Gelibolu Yarımadası'na sağlam bir şekilde yerleşince Fransız birliklerinin bölgeden ayrılmaları öngörülmüştür. Bahse konu çıkarmada Albay Rueff komutasındaki üç taburlu 2.800 kişilik bir Fransız piyade alayı (Cezayirliler, Senegalliler ve Fransızlardan oluşan 6. Sömürge Alayı) ile bir sahra bataryası görevlendirilmiştir.[42] Fransız Amiral Guépratte komutasındaki Jauréguiberry, Henry IV ve Jeanne d'Arc gibi Fransız savaş gemilerinin yanı sıra Albay Ivanoff komutasındaki Rus kruvazörü Askold'un da katıldığı 15 Fransız savaş gemisinden oluşan filo, 25 Nisan 1915 sabahı 04.15'te Kumkale önlerine gelmiştir. Çıkarma sabah saat 05.30'da Kumkale ve Orhaniye arasını hedef alan donanmanın açtığı şiddetli ateş ile başlamış ve yoğun top ateşi sonucu Fransız birlikleri, kıyı başını tutmayı başar-

39 The National Archives, ADM I/116/ 3491, (Amiral de Robeck'in 27 Nisan tarihli Raporu)

40 Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, a.g.e., c. VIII.

41 Hakkı N.Uluğ, *Çanakkale Destanı'nın 50.Yılı,* Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996, s. 57.

42 W.D. Puleston, *The Dardanelles Expedition*, United States Naval Institute, United States, 1927, s. 84.

mışlardır.[43] 25 Nisan 1915 sabahı diğer yerlerde olduğu gibi Anadolu yakasındaki bir düşman çıkarmasını bekleyen 31. Alay'ın 6. Türk Bölüğü'nün bir takımı gemilerden yapılan yoğun topçu ateşiyle büyük kayıp vermiştir. Kıyılar, 5. Ordu Komutanı Liman von Sanders'in emri gereği zayıf birliklerle tutulduğundan Kumkale'deki 6. Türk Bölüğü, Fransız bombardımanlarına ve karaya ilk çıkan iki Fransız bölüğüne karşı kahramanca savaşmışsa da sürekli takviye edilerek, tabur seviyesine çıkan Fransızlar karşısında Kumkale köyüne çekilmek zorunda kalmıştır. Saat 11.00 itibariyle Kumkale köyü işgal edilmiştir.[44] Burada çatışmaya devam eden 6. Türk Bölüğü'nün iki takımı saat 11.30 itibariyle Kumkale mezarlığına doğru çekilmiştir. Bu esnada takım komutanlarından biri şehit olmuş, diğeri yaralanmıştır. Akşama kadar Fransız Tugayı'nın tamamını kıyıya çıkmayı başarmıştır.

Sonraki çarpışmalar, köyün doğusundaki Kumkale mezarlığına yetişen Türk takviye kuvvetleriyle Fransız alayı arasında sürmüştür. Kıyıdan yapılan savunma ateşleri, Fransız zırhlıları ve Rus kruvazörü Askold'un top atışı ile karşılanmasına rağmen karaya çıkan Fransız birlikleri, akşama doğru bölgede geride ihtiyatta bulunan 3. ve 11. Tümenlerden oluşan Alman Tuğgeneral Weber komutasındaki 15. Kolordu'ya ait Türk birliklerinin şiddetli mukavemeti ile karşılaşmışlardır. Bütün bir gece ve ertesi sabahın ilk saatlerinde yapılan Kumkale taarruzunda ciddi ölçüde subay ve asker kaybı verilmiştir. Çok kanlı geçen çatışmalardan sonra ilerleme mümkün görülmediğinden Fransız birliklerine çekilme emri verilmiş ve birlikler yeniden gemilere bindirilerek, İngiliz Kuvvetleri'nin takviye edilmesi amacıyla 26/27 Nisan 1915 gecesi Seddülbahir Cephesi'nin doğusuna nakledilmişlerdir.[45] Kumkale'de Fransız birlikleri birçok defa karşı hücum ile karşılaşmış, çıktıkları yerde tutsak kalmış ve 400 kadar esir bırakmışlardır.[46]

c. Beşige ve Saros Körfezi'ne Gösteri Çıkarmaları

Türkleri yanıltmak ve Türk kuvvetlerini meşgul etmek için gerçekleştirilmesi planlanan Beşige harekâtında karaya kuvvet çıkarılması hava şartları ve sis nedeniyle mümkün olmamıştır. 25 Nisan günü saat 11.00'e kadar İtilaf Donanması'na ait gemiler, Türk siperlerini top ateşine tutmuşlardır. Gösteri, iki muhrip ve bir torpidobotla desteklenen beş taşıt gemisi ile gerçekleştirilmiştir. Fransız Jeanne d'Arc ve Rus Ascold kruvazörlerinin katıldığı bu gösteri hareketi filonun Bozcaada'ya çağrılmasıyla kısa zamanda sona ermiştir. Saros Körfezi'ne yapılan gösteri çıkarması ise Beşige hareketine kıyasla çapı daha büyük tutulan, iyi planlanan, deniz piyade

43 BOA, HR., SYS., Ds:2323/1.

44 Thomazi, a.g.e., s. 67.

45 Barlett, a.g.e., s. 32.

46 The National Archives, ADM I/116/3491.

tümeni tarafından koordine edilip, uygulanan bir yanıltma harekâtı niteliğini taşımıştır. Gösteri amaçlı yapılan çıkarma harekâtı, bölgede bulunan iki tümenlik Türk Kuvveti'ni meşgul etmeye yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Bir zırhlı muharebe gemisi, iki kruvazör, iki torpidobottan oluşan donanma gemilerinin himayesinde yedi İngiliz taşıt gemisi, 25 Nisan 1915 günü Saros kıyılarına yaklaşmıştır. Gemiler, bütün gün Bolayır açıklarında kalmış, Bolayır tahkimatı donanma topçusu tarafından bombalanmıştır. Esasen İtilaf Kuvvetleri'nin Bolayır sahiline çıkarma harekâtını yapacağını tahmin eden 5.Ordu Komutanı Liman von Sanders, 5. ve 7.Tümenler ile bu bölgedeki emir ve komuta yetkisini Kurmay Başkanı Yarbay Kazım (İnanç) Bey'e bırakmıştır. İtilaf Güçleri'nin hareketinin bir gösteriden ibaret olduğu ancak 24 saat sonra anlaşıldığından buradaki tümenler Maydos'a sevk edilmiştir.[47] Bu suretle Saros ve Anadolu Yakası'nda dört tümen harekâta seyirci kalırken Gelibolu'nun güneyinde Albay Halil Sami komutasındaki 9. Tümen ve Yarbay Mustafa Kemal komutasında Arıburnu'ndaki 19.Tümen kendilerinden çok üstün İtilaf birlikleri karşısında yalnız bırakılmışlardır.[48]

d. Arıburnu Çıkarması

25 Nisan 1915 tarihinde İtilaf Güçleri tarafından "Z" Kumsalı adı verilen Kabatepe ile Küçük Arıburnu arasındaki kumsallığa ANZAK (Avustralya-Yeni Zelanda) Kolordusu çıkarılmıştır.[49] Baskın etkisi yaratması bakımından karanlıkta gün ağarmadan karaya çıkarılması planlanan ANZAK birliklerine, Türklerin ulaşımını tehdit etmek sureti ile Seddülbahir'deki esas taarruz harekâtına yardım etme görevi verilmiştir. İlk hedef olarak Conkbayırı-Kocaçimentepe hattının tutulması ve oradan Maltepe kesimine uzanılarak, kuzeydeki Türk Kuvvetleri'nin Seddülbahir bölgesine yardımının engellenmesi öngörülmüştür. Anafartalar çıkarmasını desteklemek üzere Birleşik Donanma'ya ait Queen Elizabeth, London, Prince of Wales, Triumph ve Majestik zırhlıları görevlendirilmişlerdir. Bu zırhlılar yedeklerinde ANZAK Kolordusu'nun 1. kademesi olarak 1.500 Avustralya erinden oluşan 1. Avustralya Tümeni'ni taşıyan 16 filikayı çekerek, 25 Nisan 1915 gecesi saat 24.00'de Kabatepe'nin 5 mil batısındaki randevu yerine ulaşmışlardır.

47 Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, a.g.e., c. VIII, s. 213.

48 Atabey, a.g.e., s. 222-223

49 25 Nisan 1915 gecesi Kabatepe'ye yapılan ilk çıkarma harekâtında Tümamiral C. F. Thursby komutasında aşağıdaki gemiler görev almıştır (The National Archives, ADM I/116/ 3491, (Amiral de Robeck'in 27 Nisan tarihli Raporu).

Savaş Gemileri	**Kruvazörler**	**Muhripler**
"Queen Elizabeth"	"Bacchante"	"Beagle"
"London"		"Bulldog"
"Prince of Wales"		" Foxhound"
"Triumph"		" Scourge"
"Majestik"		"Colne"
Ark Royal Uçak Ana Gemisi		"Usk"
Monica Balon Gemisi		"Chelmer"

Bunların gerisinde ikinci dalga için 2.500 eri taşıyan altı muhrip ile sekiz büyük nakliye gemisi, yedi küçük nakliye gemisi ve üç tane torpidobot daha bulunmuştur.[50] Saat 03.30'da sahilden 2-3 mil açıktan karaya çıkacak ilk hücum birliklerini taşıyan filikaları istimbotların yedeğinde kıyıya göndermişlerdir.[51] Ancak, bunlar gece karanlığında kıyıya yanaşmayı başaramamışlardır. Himaye gemilerinin bombardımanı ile ANZAK Kolordusu'nun ön kademesi olan birinci tugaydan 1.500 kişilik ilk hücum dalgası, akıntı nedeniyle çıkarma botlarının kuzeye kayması sonucu saat 05.00'de Kabatepe bölgesi yerine Arıburnu civarında kumsala çıkmış ve Türk birliklerinin tüfek ateşleri ile karşılanmıştır. Sabahın ilk aydınlığında muhripler, hemen büyük gemilerin arasından geçerek, ikinci dalga kuvvetlerini top ve tüfek ateşleri altında sahile çıkarmışlardır. Ana kuvveti taşımakta olan nakliye gemileri yaklaşınca, şiddetli top ateşiyle karşılaştıklarından zırhlıların gerisine çekilmeleri emredilmiştir.[52]

"Z" Kumsalı adı verilen bu kıyı şeridine sabah saat 07.20 itibariyle 8.000 kişilik bir kuvvet çıkarılmıştır. Buradaki kumsalın çok dar olması ve sürekli devam eden şiddetli top ateşi nedeniyle gemilerden birliklerin çıkarılmasında çok büyük zorluklar yaşandığı bilgisine İngiliz belgelerinde de yer verilmiştir.[53] Öğleden sonra saat 14.00'e kadar karaya 6 hücum dalgasında 12.000 kişi çıkarılmıştır. Bu sırada Osmanlı Donanması'na ait Turgutreis zırhlısı, Maydos önünden aşırma atışlar ile nakliye gemileri ve filikaların üzerine mermi düşürmeye başlamış ve bunları geri çekilmek zorunda bırakmıştır. Buna karşılık İngiliz gemileri de top atışlarını Türk mevzilerine çevirerek, onları susturmaya çalışmışlardır. Bu gemilerden Triumph da uçak yardımıyla aşırma atışına başlamış ve Turgutreis zırhlısını geri çekilmeye zorlamıştır.[54] Burada kıyı gözetlemesi yapan bir Türk birliğinin mukavemetine rağmen, çıkan ANZAK birlikleri ilerleme imkânı bulmuşlar ve böylece tarihi Arıburnu Savaşları başlamıştır.[55] Donanma ateşi desteğinde çıkarma hızını artıran ANZAK kuvvetleri karşısında Türk birlikleri büyük kayıplar vermiş ve çekilmek zorunda kalmışlardır. Amiral de Robeck'in Londra'daki Amirallik Dairesi'ne çekmiş olduğu bir telgrafla; "*26 Nisan akşamı itibariyle ANZAK birliklerinin Kabatepe'nin yarım mil kuzey doğu tarafında tutunmuş durumda olduğu*" bildirilmiştir.[56]

50 Binbaşı Halis Bey, *Çanakkale Raporu*, Arma Yayınları, İstanbul, 1975, s. 113.

51 Bıyıklıoğlu, a.g.e., s. 39.

52 Bu bölgeye daha sonra Avustralya ve Yeni Zelanda Kolordusu'nun isminin ilk harfleri alınarak "ANZAC" adı verilmiştir (Australian and New Zeland Army Corps) .

53 The National Archives, ADM I/116/ 3491, (Amiral de Robeck'in 27 Nisan tarihli Raporu).

54 Thomazi, a.g.e., s. 61.

55 "Sabah saat 05.00'den itibaren düşmanın birçok harp gemisi Arıburnu, Morto Limanı Seddülbahir, Kumkale civarlarında görülmeye başladı. 9 zırhlı, 17 küçük harp gemisi medhal hattında bulunmakta. Düşman Donanması şiddetli ateş etmekte iken 9. ve 19.fırkalara ait kıt'aat bu şiddetli ateş altında düşmanı def etmekte. Arıburnu'nda düşman her tarafa saldırmakta ve sürekli bir hâlde takviye kuvveti çıkarılmakta", (ATASE Arşivi, Klasör No: 121 Dosya No: 572, Fihrist No: 001-003).

56 The National Archives, WO 157/ 647, (War Diary-Savaş Günlüğü).

Arıburnu bölgesine ilk hamlede çıkan 1.500 kadar ANZAK askerine karşı, 9. ve 19. Tümen olmak üzere sadece iki Türk tümeni bulunmuştur. İki tümenden birincisi 12 taburlu olup, bu taburların 9'u Seddülbahir Bölgesi'ni savunmakla görevlendirilirken, diğer 3'ü de yedekte bulunmuştur. 19. Tümen ise zayıf bir tümen olarak Ordu'nun genel yedeğini teşkil ettiğinden ancak Ordu Komutanı'nın emri ile savaşa katılabilmesi mümkün görülmüştür. 5. Ordu Komutanı Liman von Sanders, çıkarma haberini alır almaz Saros Körfezi önündeki İngiliz gösteri mahiyetindeki harekâtına aldanıp, Gelibolu Bölgesi'nde bulunan 7. Tümeni de Bolayır Bölgesi'ne çekmiştir. Bu şartlar altında ANZAK Kolordusu karşısında hemen kimseyi bulamayarak bir yandan Arıburnu/Maydos mesafesinin yarısında bulunan Kocadere'yi aşmış, diğer yandan o bölgede yarımadanın her iki kıyısını gören ve onlara egemen olan Conkbayırı ve Kocaçimen tepelerine yaklaşmıştır. [57] Çıkarmayı haber alan 27. Alay komutanı Yarbay Şefik (Albay Mehmet Şefik Aker) saat 08.00'de Kemalyeri-Merkeztepe genel istikametinde taarruza başlamıştır.[58] Bu esnada Bigalı'da bulunan ordu ihtiyatı 19.Tümen, 24-25 Nisan gecesi Conkbayırı istikametinde tatbikat yapmakta iken gün ağarırken Arıburnu istikametinden gelen top seslerini duymuştur. Tümen Komutanı Kurmay Yarbay Mustafa Kemal (Atatürk), bir çıkarma yapıldığını anlayarak durumu Ordu Komutanı'na bildirmiş, ancak bir cevap alamamıştır.[59] Bu durumda Tümen Komutanı Yarbay Mustafa Kemal, İtilaf Kuvvetleri'nin Conkbayırı-Kocaçimentepe hattı ve uzantısını ele geçirmesi hâlinde, telafisi mümkün olmayacak durumlarla karşılaşılacağı düşüncesiyle Ordu'dan emir gelmemiş olmasına rağmen inisiyatifini kullanıp bütün sorumluluğu yüklenerek, Binbaşı Hüseyin Avni komutasındaki 57. Alayı, bir batarya ile Kocaçimentepe istikâmetinde harekete geçirmiştir. Daha sonra Yarbay Mustafa Kemal, 3. Kolordu Komutanı Tümgeneral Esat Paşa'nın izniyle 27. Alay'dan geri kalan birlikleri de emrine almıştır. Yarbay Mustafa Kemal'in "*Ben size, taarruzu emretmiyorum. Ölmeyi emrediyorum! Biz ölünceye kadar geçecek zaman zarfında yerimize başka kuvvetler ve komutanlar kaim olabilir*", sözleriyle 57. ve 27. Alaylar karaya çıkmış kendilerinden üç kat daha fazla olan 12 bin kişilik ANZAK Kuvveti'ni

57 Bayur, a.g.e., c. II, kısım III, s. 294.

58 Şefik Aker, "Çanakkale Arıburnu Savaşları ve 27.Alay", *Askerî Mecmua,* 40.Sayının Eki, İstanbul, 1935, s. 30

59 Yarbay Mustafa Kemal 3.Kolordu Komutanı Esat Paşa'ya şu notu göndermiştir: "*Düşmanın karaya çıkmış bulunan piyadesi Arıburnu ile Kabatepe arasında bir buçuk kilometre kadar bir cephedeki sırtları işgal etmiştir. 27. Alay düşmanı Şark Cephesi'nde sekiz yüz metrede işgal ediyor. Düşmanın tamamen sol cenahından altı yüz metreden taarruza başladım*." Mustafa Kemal'in Kumtepe ve güneyindeki bütün komutanlara verilmek üzere yazmış olduğu emir şöyledir: "Arıburnu ile Kabatepe arasına çıkan düşman, 57. Alay ve 27. Alay ile bir batarya tarafından vuku bulan taarruz üzerine sahile çekilmektedir. Burada taarruz devam edecektir. Düşmanın Kumtepe, Zığındere ve Kirte mıntıkasında da karaya çıktığı haber alınmıştır. Dokuzuncu Tümenin Yirmi Beşinci Alayı Kirte'ye hareket etmiştir. Ben On Dokuzuncu Tümenin bir kısmını Kabatepe'ye yaklaştırarak bizzat oraya gideceğim" (Mustafa Kemal ATATÜRK, *Anafartalar Muharrebâtı'na Ait Tarihçe,* (yay. haz. Uluğ İğdemir), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1962, s. 23-26).

geri püskürtmeyi başarmıştır."[60] Bu suretle daha çıkarmanın ilk gününde Çanakkale Kara Muharebelerinin kaderi, Türklerin lehine çevrilmiştir.

ANZAK'ların kayıpları 2.000'den fazla iken Türklerin kayıpları da ağır olmuş; Yarbay Mustafa Kemal'in 57. Alay İkinci Tabur'u tamamen yok olurken, Üçüncü Tabur'dan sadece 80 kişi hayatta kalmıştır. Yarbay Mehmet Şefik'in emrinde bulunan 27. Alay'ın ise yarısı kayıp verilmiştir. 27. Alay'ın birlikleriyle takviye edilen 57. Alay'ın yaptığı taarruz ve süngü hücumları sonucu ANZAK Kolordusu Komutanı General Birdwood, General Hamilton'a birliklerin gemilere alınmasını teklif etmiştir. General Hamilton bu teklifi kabul ettiyse de çıkarmayı destekleyen Amiral Thursby karaya çıkmış olan bu tümeni, ancak geceleri çekebileceğini ve bunun için de iki günlük zamana ihtiyacı olduğunu bildirmiştir. Bunun üzerine, General Hamilton, ANZAK Kolordusu komutanına bulundukları yerlerde savunmaya devam etmelerini emrettiğinden ANZAK'lar ancak donanmanın çok tesirli ateşi sayesinde denize bakan yamaçlarda, dar bir sahada mahkûm hâlde tutunabilmişlerdir.[61]

Sonuç

Birleşik Filo'nun Çanakkale Boğazına 18 Mart 1915 tarihinde gerçekleştirdiği deniz harekâtının başarısız olması üzerine İtilaf Devletleri bölgeye daha donanımlı ve kapsamlı bir kara ordusu göndermeye karar vermişlerdir. Bu kapsamda 22 Mart 1915 günü gerçekleştirilen toplantıda Gelibolu Yarımadası'na Kara ve Deniz Kuvvetleri'nin ortak işbirliği ile bir harekât düzenlenmesi planlanmıştır. 27 Mart 1915'te Mısır'ın İskenderiye Limanı'nda Genel Karargâh kurulmuş ve kara harekâtı planının ayrıntıları üzerinde çalışılmaya başlanmıştır. Şunu da belirtmek gerekir ki, o zamana kadar yapılmış en büyük kara-deniz çıkarma (amfibi) harekâtının planlanması için yalnızca dört hafta gibi kısa bir süre ayrılmıştır. 18 Mart'ta Boğaz'a denizden taarruz planının başarısızlıkla sonuçlanması üzerine Savaş Konseyi'nin toplanarak yeni politikaları olan kara harekâtı hakkında detaylıca görüşmeleri gerekmiştir, ancak bu da yapılmamıştır. İngiliz arşivlerinde yapılan incelemelerde Savaş Konseyi'nin 19 Mart ile 14 Mayıs 1915 tarihleri arasında bir kere bile toplanmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda Gelibolu Yarımadası'na çıkarma ve kara harekâtının başlatılması kararının Savaş Konseyi tarafından değil de Savaş Bakanı Lord Kitchener ile Akdeniz Seferî Kuvvetler Komutanı General Hamilton tarafından alındığını söyleyebiliriz.

Plan, Türklerin bir çıkarmanın olacağını anlayacakları ancak bunun nereye yapılacağını bilemeyeceklerinin tahmini üzerine kurulmuştur. Çıkarma noktaları olarak Gelibolu Yarımadası'nda Morto Koyu, Kabatepe, Seddülbahir ve Teke Burnu doğusundaki kumsal seçilmiştir. Planın bu kısmı gizli tutulabilirse, Türklerin bütün olasılıkları örtmek için savunmalarını zayıflatacakları düşüncesi hâkim olmuştur. [62]

60 Iğdemir, a.g.e, s. 89.

61 Bıyıklıoğlu, a.g.e., s. 25.

62 Steel-Hart, a.g.e, s. 23.

25 Nisan 1915 sabahı saat 04.30 itibariyle Gelibolu Yarımadası'nda altı bölgeye birden donanma ateşiyle birlikte amfibi harekâtını başlatan İtilaf Kuvvetleri, bu kıyıları savunan Türk birliklerinin şiddetli ateşine maruz kalmışlardır. 25 Nisan akşamı itibariyle İtilaf Kuvvetleri'nin çıkarma harekâtı şu şekilde sonuçlanmıştır: Ertuğrul Koyu ("V" Kumsalı)'na yapılan çıkarmada tam bir bozguna uğranılmıştır. Teke Koyu ("W" Kumsalı)'nda İngilizler tutunmuş, fakat ilerleyememişlerdir. İkiz Koyu ("X" Kumsalı)'na çıkanlar ancak Implacable zırhlısının ateşiyle kurtulabilmişlerdir. Zığındere ("Y" Kumsalı)'ye çıkarma yapan birlikler %50 kayıp verdikten sonra geri alınmışlardır. Morto Koyu ("S" Kumsalı)'nda İngilizler tutunmuş, fakat ilerleyememişlerdir. Arıburnu ("Z" Kumsalı)'nda ANZAK'lar toprağa bağlı kalmışlardır.[63] Şunu da belirtmek gerekir ki, Gelibolu Savaşları'nda 5. Ordu Komutanı Liman von Sanders, Türk komutan ve kurmaylarının kararlarına ters düşerek, İtilâf Kuvvetlerini daima yanlış yerden beklemiş ve kıyıları zayıf birliklerle tutarak İtilâf Kuvvetleri'nin karaya çıkmasına imkân sağlamıştır.

26 Nisan 1915 itibariyle İtilaf Kuvvetleri tarafından kumsallardan Alçıtepe'ye doğru kuşatıcı bir taarruz söz konusu olmamış, sadece sıkışılıp kalınmış olan bu kumsallardan nasıl çıkılacağı düşüncesi hâkim olmuştur. Çözümlenecek ilk konu Yarımada'nın güneyindeki çeşitli plajlara çıkarılmış olan kıtaların birleşmelerini gerçekleştirmek olmuştur. 26 Nisan günü saat 10.00'da şafaktan beri ağır şekilde bombardıman edilmiş olan Seddülbahir kalesi ve köyü ele geçirilmiştir. Öğleye doğru "V", "W", ve "X" Kumsalları'ndaki birlikler birbirleriyle birleşmişlerdir. İki gün sonra yani 28 Nisan günü İtilaf Ordusu'nun güney muharebe hattı, Kerevizdere'den Zığındere'ye kadar uzanmıştır ki, bütün Çanakkale Savaşları'nın devam ettiği sürece bu hat ileri ve geri oynamış, fakat İtilaf Kuvvetleri hiçbir zaman bu bölgenin hedefi olan Alçıtepe'yi ele geçirememişlerdir.[64] Alçıtepe'nin alınması ile birlikte Seddülbahir'den Kilitbahir'e birliklerin ilerlemesi beklenmiş, bu aşamada topçu ateşi ile Kilitbahir ve kalelere tamamen hâkim olunması öngörülmüştür. Bu kuvvetten çok az sayıda olan Türkler bütün saldırıları kırmış, Kirte'nin düşmesini önlemiş ve saldıranları, amaçları olan Alçıtepe ile Kilitbahir yaylasından çok uzaklarda durdurmuşlardır.[65] 25 Nisan günkü çıkarma harekâtı ile ilgili olarak Osmanlı Hükümeti'nin resmi tebliği Türk basınında şöyle yer almıştır:[66]

> "*Müttefik Donanma'ya ait gemiler himayesinde 25 Nisan sabahı Gelibolu Yarımadası sahillerinde Zığındere, Arıburnu, Tekeburnu ve Kabatepe'ye asker çıkarılmasına teşebbüs edilmiş, Tekeburnu'na çıkan askerler süngü hücumuyla denize dökülmüş, Arıburnu'na çıkanlar Türk taarruzu neticesi sahile sürülmüş ve bir kısmı telaşlı bir şekilde gemilerine kaçmaya mecbur bırakılmıştır.*"

63 Goutard, a.g.m., s. 58.

64 The National Archives; ADM I 1/116/3491 (Savaş Dairesi'nin 28 Mayıs tarihli raporu).

65 Bayur, a.g.e., C. II, s. 294.

66 İkdâm, 27 Nisan 1915.

26 Nisan günü Amiral de Robeck tarafından Londra'daki Amirallik Dairesi'ne gönderilen telgrafta ise çıkarma harekâtı ile ilgili olarak şu açıklama yapılmıştır:[67] "*Birliklerin gemilerden indirilmeye başlanması ile Nisan ayının 25'inde güneş doğmadan 6 farklı kumsal kullanılarak, akşama kadar 29.000 kişi karaya çıkarılmıştır. Avustralya ve Yeni Zelanda Kolorduları, Kabatepe'nin yarım mil kuzeyinde, 29.Tümen ve Kraliyet Deniz Tümeni'nin bir birliği Seddülbahir civarında beş farklı yerde karaya çıkmıştır. 3.000 kişilik Fransız Tümeni ile bir birlik de Kumkale'de karaya çıkmıştır. Beş kumsala yapılan çıkarma Türk topçularının açmış olduğu şiddetli ateşe rağmen başarıyla tamamlanmıştır. Altıncı kumsala yapılan çıkarma da etkili olmuş, fakat birlikler akşama kadar ilerleyememişlerdir. Bu geceki duruma göre ordu, üç yerde tutunmuştur. Kesin bir kayıt olmasa da çok fazla miktarda personel kaybı yaşanmıştır. Ordu, bugün büyük görevine bütün birliklerin gemilerden indirilmesi ile karaya çıkmakla başlamıştır. AE-2 numaralı Avustralya denizaltısı ise bu sabah Boğaz'ı geçme teşebbüsünde bulunmuştur.*"

25 Nisan 1915'de karaya çıkarılan İtilaf Ordusu'nun yardımı ile donanmanın üç gün içinde Boğaz'ı zorlayarak geçeceği ümit edilirken üç hafta sonunda her birlik büyük kayba uğramış, geride ihtiyat birlik bulunmamış ve cephane hemen hemen bitmiştir. Gelibolu'da İtilaf Ordusu, Boğaz yolunu açmakta ve Marmara Denizi'ne ulaşmakta kesin bir başarısızlığa uğramıştır. İtilaf Ordusu kıyılarda iki noktada ancak bir iki kilometre kare yerde güçlükle tutunabilmiştir. Gemi toplarının siperlere ve makineli tüfeklere karşı bir tesir gösteremediği anlaşıldığından donanmadan da ordunun ileri hareketinde fazla bir yardım beklenemeyeceği aşikâr olmuştur.[68]

Çanakkale Kara Muharebelerinde İtilaf Devletleri, her üç çıkarma bölgesinde kıyı başını kolaylıkla ele geçirmek, güvenliğini sağlayacak kadar genişletmek ve derinleştirmek için tam bir deniz ve hava hâkimiyetine, kara birlikleri sayısı üstünlüğüne sahip bulunmuşlardır. Gemi ve çıkarma araçlarının top ve sayıları sınırlı olmamış, Mondros ve Bozcaada deniz üsleri çok yakın olup, donanma desteği için her açıdan çok uygun şartlara sahip bulunmuşlardır**.** Bütün bu olumlu olanaklara rağmen, İtilaf Ordusu, savaşın sonuna kadar dar ve kısa küçük birer kıyı şeridinde elverişsiz şartlarda sıkışıp kalmıştır.

67 The National Archives, ADM I/116/3491 (tel nu:432).

68 Churchill, a.g.e., c. II, s. 238; The National Archives, ADM I/116/3491, A Meeting of the Dardanelles Committe Held At June 12, 1915, "Mr.Ashmead Barletts Memorandum".

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Genelkurmay ATASE Arşivi, klasör nu. 121, dosya nu.572, fihrist nu: 001-003

The National Archives (NA); Londra/İngiltere

ADM I/116/3491

ADM I/116/8052

WO 157/ 647

Telif ve Tetkik Eserler

Adil Selahattin, *Harbi Umumi'de Çanakkale Muharebât-ı Bahriyyesi,* Erkân-ı Harbiyye Mektebi Matbaası, İstanbul, 1920.

Aker Şefik, "Çanakkale Arıburnu Savaşları ve 27.Alay", *Askerî Mecmua,* S. 40 (Ek), İstanbul, 1935, s. 29-60.

Aspinall C.F.-Oglander, *Büyük Harbin Tarihi Çanakkale, Gelibolu Askerî Harekâtı,* (yay. haz. Metin Martı), c. I, Arma Yayınları, İstanbul, 2005.

Artuç İbrahim, *1915 Çanakkale Savaşı,* Kastaş Yayınları, İstanbul, 1992.

Atabey Figen, *Çanakkale Muharebelerinin Deniz Cephesi,* TTK Basımevi, Ankara, 2014.

Barlett Ellis Ashmed, *Çanakkale Harekât-ı Bahriyyesi'ne Dair İfşaat,* (çev. Rahmi), Matbaa-ı Âmire, İstanbul, 1331; *Çanakkale Gerçeği,* (çev. Rahmi), Yeditepe Yayını, İstanbul, 2005.

Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, (Çanakkale Cephesi Harekâtı), c.V,1.Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1993.

Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, (Deniz Harekâtı), c.VIII, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1976.

Cassar George H., *Gelibolu ve Fransızlar,* Milliyet Yayınları, İstanbul, 1974.

Churchill S.Winston, *The World Crisis* (1911-1914), V. II, Thorton Butterworth Ltd., London, 1927.

Coates Tim, *Lord Kitchener & Winston Churchill, The Dardanelles 1914-1915,* c. I, The Stationery Office, The United Kingdom, 2000.

Corbett Julian S, *Harekât-ı Bahriyye*, c. I-II, (çev. Ali Rıza Seyfi), Bahriye Matbaası, İstanbul, 1926.

Frame Tom, *The Shores of Gallipoli, Naval Aspects of the Anzac Campaign,* Hale&Iremonger Press, Australia, 2000.

Günesen Fikret, *Çanakkale Savaşları,* Kastaş Yayınları, İstanbul, 1986.

Goutard A., "Denizaşırı Seferler ve Çıkarmalar-Çanakkale Seferi", (çev. Ahmet Onur), *Askerî Tarih Bülteni,* s. 9, Şubat 1980, Genelkurmay Basımevi, ss.45-82.

Hamilton Ian, *Gelibolu Günlüğü,* (çev. O.Özdeş), Hürriyet Gazetesi Yayını, İstanbul,1972.

James Robert Rhodes, *Gelibolu Harekâtı,* (çev.V. Haluk Saltıkgil), Belge Yayınları, İstanbul, 1965 .

İkdâm Gazetesi, 27 Nisan 1915

Puleston W.D., *The Dardanelles Expedition*, United States Naval Institute, United States, 1927.

Steel Nigel- Hart Peter, *Gelibolu, Yenilginin Destanı*, (çev. Mehmet Harmancı) Sabah Kitapçılık, İstanbul, 1996 .

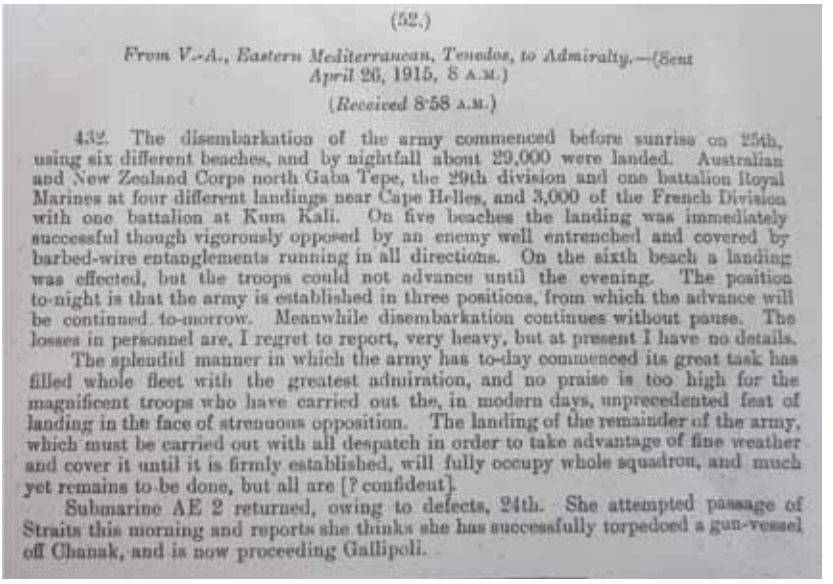
Thomazi A., *Çanakkale Deniz Savaşı* (çev. Hüseyin Işık), Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, Ankara, 1997.

Travers Tim, *Gallipoli 1915,* Tempus Publishing, United Kingdom, 2002 .

Wilson H. W, *Büyük Harpte Deniz Muharebeleri,* (çev. Lütfü Talat), Deniz Matbaası, İstanbul, 1931.

Wilson H.W., "The Difficulties of the Dardanelles Campaign, The Great Adventure," *The War Illustrated,* 24 July 1915, s.529-530.

Yılmaz Cemalettin, *Seddülbahir Kahramanları,* Çağlayan A.Ş. Yayını, İzmir, 1980.

(52.)

From V.-A., Eastern Mediterranean, Tenedos, to Admiralty.—(Sent April 26, 1915, 8 A.M.)

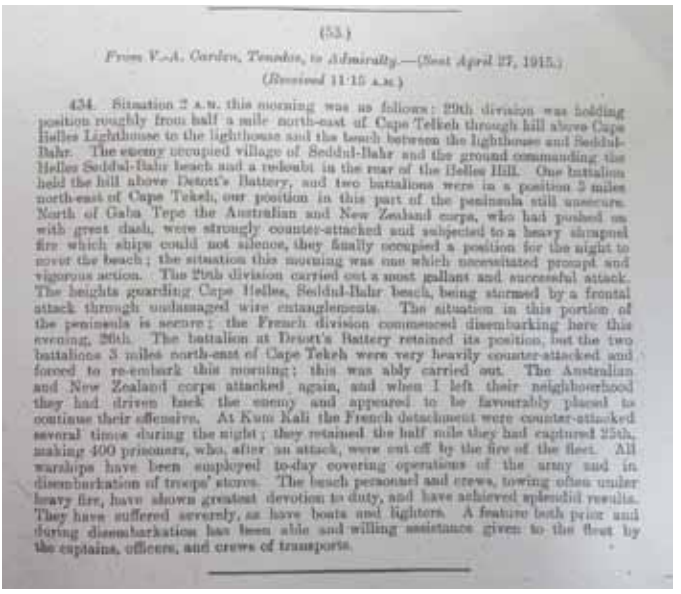
(Received 8·58 A.M.)

432. The disembarkation of the army commenced before sunrise on 25th, using six different beaches, and by nightfall about 29,000 were landed. Australian and New Zealand Corps north Gaba Tepe, the 29th division and one battalion Royal Marines at four different landings near Cape Helles, and 3,000 of the French Division with one battalion at Kum Kali. On five beaches the landing was immediately successful though vigorously opposed by an enemy well entrenched and covered by barbed-wire entanglements running in all directions. On the sixth beach a landing was effected, but the troops could not advance until the evening. The position to-night is that the army is established in three positions, from which the advance will be continued to-morrow. Meanwhile disembarkation continues without pause. The losses in personnel are, I regret to report, very heavy, but at present I have no details.

The splendid manner in which the army has to-day commenced its great task has filled whole fleet with the greatest admiration, and no praise is too high for the magnificent troops who have carried out the, in modern days, unprecedented feat of landing in the face of strenuous opposition. The landing of the remainder of the army, which must be carried out with all despatch in order to take advantage of fine weather and cover it until it is firmly established, will fully occupy whole squadron, and much yet remains to be done, but all are [? confident].

Submarine AE 2 returned, owing to defects, 24th. She attempted passage of Straits this morning and reports she thinks she has successfully torpedoed a gun-vessel off Chanak, and is now proceeding Gallipoli.

EK: İtilaf Devletleri'nin Gelibolu Yarımadası'na gerçekleştirdikleri Çıkarma Harekâtına ilişkin Amiral De Robeck tarafından Londra'daki Amirallik Dairesi'ne Gönderilen Telgraflar

(53.)

From V.-A. Cardew, Tenedos, to Admiralty.—(Sent April 27, 1915.)

(Received 11·15 A.M.)

434. Situation 2 A.M. this morning was as follows: 29th division was holding position roughly from half a mile north-east of Cape Tekeh through hill above Cape Helles Lighthouse to the lighthouse and the beach between the lighthouse and Seddul-Bahr. The enemy occupied village of Seddul-Bahr and the ground commanding the Helles Seddul-Bahr beach and a redoubt in the rear of the Helles Hill. One battalion held the hill above Dezott's Battery, and two battalions were in a position 3 miles north-east of Cape Tekeh, our position in this part of the peninsula still unsecure. North of Gaba Tepe the Australian and New Zealand corps, who had pushed on with great dash, were strongly counter-attacked and subjected to a heavy shrapnel fire which ships could not silence, they finally occupied a position for the night to cover the beach; the situation this morning was one which necessitated prompt and vigorous action. The 29th division carried out a most gallant and successful attack. The heights guarding Cape Helles, Seddul-Bahr beach, being stormed by a frontal attack through unshamaged wire entanglements. The situation in this portion of the peninsula is secure; the French division commenced disembarking here this evening, 26th. The battalion at Dezott's Battery retained its position, but the two battalions 3 miles north-east of Cape Tekeh were very heavily counter-attacked and forced to re-embark this morning; this was ably carried out. The Australian and New Zealand corps attacked again, and when I left their neighbourhood they had driven back the enemy and appeared to be favourably placed to continue their offensive. At Kum Kali the French detachment were counter-attacked several times during the night; they retained the half mile they had captured 25th, making 400 prisoners, who, after an attack, were cut off by the fire of the fleet. All warships have been employed to-day covering operations of the army and in disembarkation of troops' stores. The beach personnel and crews, towing often under heavy fire, have shown greatest devotion to duty, and have achieved splendid results. They have suffered severely, as have boats and lighters. A feature both prior and during disembarkation has been able and willing assistance given to the fleet by the captains, officers, and crews of transports.

The National Archives, ADM 1/116/3491